

УДК 159.944.4:62.423.2

*Корольчук В.М. док. психол. н. проф., КНТЕУ;*

*Корольчук М.С. док. психол. н. проф. КНТЕУ;*

*Солдатов С.В. здобувач кафедри психології КНТЕУ*

## АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИФЕРЕНЦІЙНО-ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ В СИСТЕМІ «ЛЮДИНА – ТЕХНІКА»

У статті представлено аналіз результатів авторської анкети «Диференційно-інтегральної оцінки чинників професійного стресу» в системі «людина – техніка», яку за рівнем інформативності рекомендовано використовувати в практичній психології. Результати оцінки професійного стресу свідчать про те, що профілактичні заходи за об'єктивними компонентами необхідно спрямовувати на суб'єктивно значимі соціально-економічні умови, що включають низький рівень соціальної захищеності, матеріальних і мотиваційних стимулів, високий рівень соціальної напруженості, сімейно-побутові негаразди чи захворювання рідних і близьких.

За суб'єктивними чинниками профілактичні заходи мають бути спрямовані на поведінкові, соціальні, емоційно-вольовий і психологічні компоненти, що виявились у високому рівні нервово-психічної напруги, негативному мисленні, недостатньому рівні реальної і потенційної соціальної підтримки, підвищеній емоційній чутливості, тривожності та негативними копінг-стратегіями додання стресогенних ситуацій.

*Ключові слова:* результати, диференційно-інтегральна оцінка, чинники, професійний стрес.

В статті представлено аналіз результатів авторської анкети «Дифференциально-интегральной оценки факторов профессионального стресса» в системе «человек - техника», которую за уровнем информативности рекомендовано использовать в практической психологии. Результаты оценки профессионального стресса свидетельствуют о том, что профилактические мероприятия по объективным компонентам необходимо направлять на субъективно значимые социально-экономические условия, включающие низкий уровень социальной защищенности, материальных и мотивационных стимулов, высокий уровень социальной напряженности, семейно-бытовые неурядицы или заболевания родных и близких.

По субъективным факторам профилактические мероприятия должны быть направлены на поведенческие, социальные, эмоционально-волевой и психологические компоненты, которые проявились высоким уровнем нервно-психического напряжения, негативным мышлением, недостаточным уровнем реальной и потенциальной социальной поддержки, повышенной эмоциональной чувствительностью, тревожностью и негативными копинг-стратегиями преодоления стрессогенных ситуаций.

*Ключевые слова:* результаты, дифференциально-интегральная оценка, факторы, профессиональный стресс.

**Постановка проблеми.** Організація ефективної психофілактичної роботи серед фахівців ризиконебезпечних професій в сучасних умовах потребує ретельних наукових досліджень щодо впливу об'єктивних і суб'єктивних стресогенних чинників на особистість, визначення рівня професійного стресу

та індивідуальних копінг-стратегій долаття стресогенних ситуацій. Специфічний характер діяльності машиністів приміських електропоїздів (МПЕП) визначає актуальність превентивної психодіагностики проявів професійного стресу і визначення відповідних шляхів і засобів його профілактики.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Вибір і обґрунтування дослідницьких методів, а особливо їх адекватність завжди актуальна в експериментальній роботі [2; 3; 8; 10; 11; 14; 15; 17; 18; 19; 20].

Існують об'єктивні та суб'єктивні методи оцінки рівня стресу. Останнім часом усе більшу популярність завойовують комплексні методи дослідження стресу. Це пов'язано з тим, що відповідна реакція організму на вплив стресора сама по собі є комплексною і системною, охоплюючи всі ієрархічні рівні організму [2; 3; 10; 14; 15; 17; 18; 19; 20].

Нині широко застосовуються суб'єктивні методи оцінки рівня стресу, що включають психологічне тестування та інтроспекцію. На даний час існує багато варіантів тестів, що виявляють тривожність, кожний з яких по-різному відбиває компоненти тривожного стану при стресі. В одних тестах враховуються тільки суб'єктивні компоненти тривоги, в інших – її вегетативні прояви [10; 11; 14; 17; 18; 19; 20].

Найбільш розповсюдженими методиками діагностики проявів стресу вважаються такі як: вивчення тривожності Спілбергера–Ханіна, «Самооцінки тривоги Цунге», опитувальник на вивчення актуальних страхів особистості – ОАС, тест на дослідження емоційних станів (САН). У сучасній психодіагностиці існує небагато тестів, які спрямовані на безпосередній прямий вимір рівня професійного стресу, а саме: «Тест на дослідження стресостійкості», «Бостонський тест на стресостійкість», «Тест самооцінки стресостійкості С.Коухена і Г.Вілліансона», «Методика на вивчення вегетативних проявів стресу», «Дослідження комплексної оцінки стресу». [10; 11; 12; 15; 20] Безпосередньо виміри рівня стресу здійснюють за тестом на «Професійний стрес», «Причини стресу на вашій роботі» Ю.В. Щербатих. [20]

У деяких випадках застосування бланкових тестів утруднене або ж не дозволяє провести повний аналіз причин стресу. У таких ситуаціях більш інформативними виявляються методи інтроспекції, що дозволяють провести структурний самоаналіз причин стресу і ходу його плину [1, 10, 16, 20].

Прогнозування проявів професійного стресу особистості має велике наукове і прикладне, практичне значення в різних областях людської діяльності. Зокрема, воно дозволяє заздалегідь виявляти осіб, у яких можливе порушення функціонального стану під час екстремальних ситуацій, і проводити з ними відповідну роботу в плані психопрофілактики професійного стресу. [1; 3; 6; 7; 8; 9; 10; 13; 15; 20]

Зважаючи на комплексний підхід до психологічної діагностики професійного стресу його рівень визначають за прямими і побічними показниками. Існує незначна кількість прямих методик на визначення його рівня. Нами запропоновано анкету «Диференційно-інтегральна оцінка професійного стресу в системі «людина – техніка»», яка дає змогу оцінювати рівень професійного стресу за об'єктивними і суб'єктивними компонентами.

**Мета** статті – представити аналіз результатів авторської анкети диференційно-інтегральної оцінки чинників професійного стресу в системі «Людина – техніка» за об'єктивними і суб'єктивними чинниками.

**Виклад основного матеріалу.** З метою визначення проявів професійного стресу у машиністів приміських електропоїздів (МПЕП) і визначенням умов та особливостей його профілактики за рівнем кваліфікації і стажу сформовано три групи обстежуваних. До першої групи №1 (далі професіонали), увійшло 57 МПЕП першого класу кваліфікації, які мають стаж роботи машиністами першого класу не менше 4-6 років у віці, як правило, 40 і більше років.

Друга група обстежуваних №2 (далі досвідчені спеціалісти) складається із 45 обстежуваних, які мають другий клас кваліфікації. Тобто, ці фахівці мають стаж роботи другого класу не менше 2-3 років, забезпечують бездоганну роботу і не допустили протягом останніх двох років порушень нормативно-правових актів з охорони праці. Це особи, як правило, 35-40 років. До третьої групи обстежуваних №3 (далі початківців), увійшло 40 осіб, які мають стаж роботи не менше 1 року і забезпечили безаварійну роботу і мають позитивну характеристику машиніста-інструктора.

Порівняльна характеристика представлених кореляційних зв'язків результатів професійного стресу за анкетною «Диференційно-інтегральної оцінки чинників професійного стресу» в системі «людина – техніка» з показниками прямих методик визначення стресу у всіх трьох групах показує, що рівень кореляційних зв'язків найбільш виражений (в усіх трьох групах, як за окремими зв'язками, так і середньою вагою коефіцієнтів кореляції) кореляційні зв'язки стресостійкості за методикою «Самооцінка стресостійкості С.Коухена і Г.Вілліансона», що підтверджується середньою вагою коефіцієнтів кореляції за показником цієї методики – стресостійкості в групі №1=0,75, в групі №2=0,70 і в групі №3=0,72. Тобто показник кореляційних зв'язків стресостійкості за методикою «Самооцінки стресостійкості» виявився найбільш інформативним з показником диференційно-інтегральної оцінки щодо виміру професійного стресу. На другому місці за порівняльним аналізом кореляційних зв'язків виявився рівень диференційно-інтегрального показника професійного стресу з інтегральний показник стратегій подолання стресу за методикою «Подолання стресу» з середньою вагою кореляційних зв'язків у групі професіоналів ( $r=0,71$ ), у групі спеціалістів ( $r=0,66$ ) і у групі початківців ( $r=0,65$ ), що свідчить про достатньо високі і помірно виражені зв'язки показників диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу з показниками подолання стресу та вказує на інформативність показників анкети щодо діагностики професійного стресу обстежуваних. Наступний показник стресочутливості за методикою «Тест на стресостійкість» у професіоналів знаходиться на третьому місці з середньою вагою коефіцієнтів кореляції ( $r=0,60$ ), у початківців цей коефіцієнт дорівнює ( $r=0,63$ ) та у спеціалістів ( $r=0,54$ ), що дає право зробити висновок про помітно виражений зв'язок цього показника з результатами показників диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу та помітно вираженою його інформативністю щодо діагностики професійного стресу у обстежуваних.

Таким чином, проведений порівняльний аналіз взаємозв'язків отриманих даних дає змогу виокремити найбільш високі і виражені кореляційні зв'язки за усіма показниками прямих методик, що спрямовані на виявлення стресостійкості особистості з результатами даних анкети диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу, що свідчить про інформативність показників анкети і необхідність її використання для діагностики професійного стресу у обстежуваних. По-перше, це підтверджується високим рівнем кореляційних зв'язків результатів диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу з показником стресостійкості за методикою «Самооцінки стресостійкості С. Коухена і Г.Вілліансона»; по-друге, результатами анкети з інтегральним показником стратегії поведінки в подоланні стресу за методикою «Подолання стресу»; по-третє, даними диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу з показником стресочутливості за методикою «Тесту на стресостійкість» та виявлення проявів стресу за методикою «Комплексної оцінки прояву стресу» та «Вегетативних проявів стресу».

Аналіз диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу в системі «людина – техніка» представлено за результатами дослідження фахівців різної кваліфікації та стажу машиністів приміських електропоїздів МПЕП за авторською анкетною. Анкета складається з 4 блоків по 5 стверджень об'єктивних і, відповідно, суб'єктивних чинників професійного стресу. Оцінка чинників професійного стресу здійснювалась за 10-бальною шкалою, а саме:

- 10-9 балів – суттєво виражений рівень професійного стресу;
- 8-7 балів – вище середнього виражений рівень професійного стресу;
- 6-5 балів – середній рівень вираженості професійного стресу;
- 4-3 бали – нижче середнього рівня вираженість професійного стресу;
- 2-0 бали – практично відсутня вираженість професійного стресу.

Анкета включає об'єктивні чинники за такими чотирма компонентами:

1. *Умови професійної діяльності, що включають* – інтенсивність навантаження; змінний графік роботи; небезпека і ризик для здоров'я; вплив негативних технічних чинників (шум, вібрація, електромагнітні поля, застаріле обладнання); негативний вплив мікроклімату і природних чинників.

2. *Особливості організації включають питання щодо* – високої ступені відповідальності; авторитарності і директивності в процесі виконання функціональних обов'язків; негативних стосунків з керівниками підрозділів в організації; конфліктні взаємини з колегами, обслуговуючим персоналом.

3. *Соціально-економічні умови* – низький рівень соціальної захищеності та соціального статусу; низький рівень матеріального забезпечення; незадоволеність сімейно-побутовим умовами; незначні мотиваційні стимули; недостатня увага, непорозуміння і незадоволення потреб з боку керівників.

4. *Зовнішні чинники* – економічна та матеріально-технічна криза; негативний вплив природних факторів (дощ, сніг, туман); соціально напружених ситуацій в організації або країні; негаразди та захворювання у рідних і близьких.

Анкета включає суб'єктивні чинники з такими чотирма компонентами:

1. *Психологічні* – перебільшення або недооцінка об'єктивної дійсності; висока нервово-психічна напруга; суб'єктивне відчуття послаблення уваги,

пам'яті, мислення; перевага негативного, песимістичного мислення; складність або імпульсивність прийняття рішення.

2. *Соціальні* – сімейні негаразди (недостатність взаєморозуміння, підтримки серед близьких і рідних); труднощі в реалізації актуальних потреб (безпеки, стабільності, самореалізації, поваги, престижу); зниження інтересу і мотивації до професійної діяльності; недостатній рівень реальної і потенційної соціальної підтримки, зниження самооцінки.

3. *Біологічні* – прояви розладів апетиту, сну, головної болі, серцебиття; підвищеної пітливості; підвищена подразливість, тривожність<sup>4</sup> підвищена емоційна чутливість; відчуття підвищеної втоми; труднощі сприйняття і переробки інформації, переключення уваги.

4. *Поведінкові чинники* – підвищена конфліктність у взаємодії; зниження активності; зміна стилю життя, порушення режиму дня або відпочинку; зміна звичного стереотипу поведінки; переважні способи додання стресогенних ситуацій (алкоголь, паління, переїдання, агресія).

Аналіз підсумкових результатів диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу (ДІОПС) трьох груп машиністів приміських електропоїздів (МПЕП) за об'єктивними і суб'єктивними чинниками показав наступне (табл. №1). Так, у представників першої групи зафіксовано вищу за середній рівень вираженість професійного стресу за суб'єктивно значимими об'єктивними компонентами, що стосуються соціально-економічних умов та зовнішніх чинників (відповідно  $7,94 \pm 0,26$  і  $7,52 \pm 0,23$  б.), що свідчить про необхідність надання психологічної допомоги і цілеспрямованої профілактики з обстежуваними цієї групи. Вплив особливостей організації на професійну діяльність визначено на середньому рівні і умов професійної діяльності на – нижчому за середній рівень.

У обстежуваних групи №2 також найбільш вираженими виявились суб'єктивно значимі об'єктивні чинники, що включають соціально-економічні умови ( $7,92 \pm 0,28$  б.) і зовнішні чинники ( $7,34 \pm 0,28$  б.). Інші два чинники визначено в межах  $4,28 - 4,54$  б., що за інтерпретацією виявляється нижчий за середній рівень прояву професійного стресу. Отже, за суб'єктивно значимими об'єктивними чинниками рівень професійного стресу розцінюється як вище за середній.

У третій групі обстежуваних самооцінка об'єктивних чинників виявилась найбільш вираженою. Суттєво виражений професійний стрес спостерігається за суб'єктивно значимими показниками (соціально-економічні умови  $8,86 \pm 0,32$  б. та зовнішні умови  $8,28 \pm 0,26$  б.) і вищий за середній рівень – умови професійної діяльності – ( $7,3 \pm 0,25$  б.) і на середньо вираженому рівні – особливості організації ( $6,68 \pm 0,35$  б.).

Порівняльний аналіз інтеграції оцінки об'єктивних чинників професійного стресу показав, що у початківців цей компонент виявився найбільш вираженим ( $7,65 \pm 0,31$  б.), про що свідчить вища за середню вираженість професійного стресу у представників третьої групи обстежуваних. На рівні вищому за середній ( $6,75 \pm 0,21$  б.) спостерігається професійний стрес у групі професіоналів і на середньому рівні – у групі №2.

**Підсумковий результат диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу обстежуваних трьох груп**

<b>«Об'єктивні чинники»</b>	<b>Гр.1</b>	<b>Гр.2</b>	<b>Гр.3</b>
	<i>бали</i>	<i>бали</i>	<i>бали</i>
1. Умови професійної діяльності	4,29±3,11 2*,3*	4,28±0,1 3*	7,3±0,25 1*,2*
2. Особливості організації	6,64±0,21 2*	4,54±0,11 1*,3*	6,68±0,35 2*
3. Соціально-економічні умови	7,94±0,26	7,92±0,28	8,86±0,32
4. Зовнішні чинники	7,52±0,23	7,34±0,28	8,28±0,26
<b>Інтегральна оцінка об'єктивних чинників професійного стресу</b>	<b>6,75±0,21</b> <b>3*</b>	<b>6,15±0,20</b> <b>3*</b>	<b>7,65±0,31</b> <b>1*,2*</b>
<b>«Суб'єктивні чинники»</b>	<b>Гр.1</b>	<b>Гр.2</b>	<b>Гр.3</b>
	<i>бали</i>	<i>бали</i>	<i>бали</i>
1. Психологічні	5,06±0,12 2*,3*	4,05±0,13 1*,3*	6,15±0,16 1*,2*
2. Соціальні	5,8±0,25 2*,3*	3,92±0,11 1*,3*	6,82±0,15 1*,2*
3. Біологічні	6,12±0,15 2*	3,86±0,1 1*,3*	6,96±0,19 2*
4. Поведінкові	6,07±0,21 2*,3*	4,12±0,12 1*,3*	7,22±0,18 1*,2*
<b>Інтегральна оцінка суб'єктивних чинників професійного стресу</b>	<b>5,77±0,19</b> <b>2*,3*</b>	<b>3,99±0,12</b> <b>1*,3*</b>	<b>6,79±0,17</b> <b>1*,2*</b>
<b>Інтегральна оцінка професійного стресу</b>	<b>6,26±0,2</b> <b>2*,3*</b>	<b>5,07±0,16</b> <b>1*,3*</b>	<b>7,22±0,24</b> <b>1*,2*</b>

Примітка:

1\* – відмінності результатів першої групи з другою і третьою ( $p < 0,05$ ).2\* – відмінності результатів другої групи з першою і третьою ( $p < 0,05$ ).3\* – відмінності результатів третьої групи з першою і другою ( $p < 0,05$ ).

Отже, аналіз результатів диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу обстежуваних трьох груп за об'єктивними чинниками, показав, що у всіх обстежуваних суб'єктивно значимі об'єктивні чинники (соціально-поведінкові умови і зовнішні чинники) виявились на суттєво вираженому рівні, що вказує на необхідність профілактичної роботи за цими окремо вираженими напрямками.

Підсумковий результат диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу в обстежуваних першої групи за суб'єктивними чинниками показав, що показники чотирьох компонентів (психологічного, соціального, біологічного і поведінкового) знаходиться в межах середнього рівня вираженості професійного стресу (5,06 – 6,12 б.). Показники суб'єктивних чинників у гру-

пі № 2 визначено в межах 3,86 – 4,12 б., що свідчить про нижче за середній рівень професійного стресу.

Найбільш вираженими виявились суб'єктивні показники професійного стресу у групі початківців. Причому, поведінковий чинник досяг рівня  $7,22 \pm 0,18$  б., що свідчить про вищу за середній рівень вираженість професійного стресу.

Соціальні і біологічні чинники у представників групи №3 зафіксовані на рівні 6,28 б. і 6,96 б., що теж свідчить про вищу за середній рівень вираженість професійного стресу. Отже, профілактичну та корекційну роботу у групі початківців необхідно спрямувати на поведінкову, біологічну (емоційну) і соціальну складові, що досягли у цій групі обстежуваних вище за середню вираженість професійного стресу.

Порівняльний аналіз інтегрально показав, що самооцінка суб'єктивних чинників у групі початківців спостерігається вищий на рівні  $7,22 \pm 0,24$  б., що вказує на вищий за середній рівень вираженості професійного стресу; на середньому рівні вираженості зафіксовано самооцінку у представників групи № 1 ( $6,26 \pm 0,2$  б.), а також ( $5,07 \pm 0,16$  б.) професійний стрес виражений у групі № 2.

Отже, представники групи початківців потребують інтенсивних психопрофілактичних і психокорекційних засобів, особливо, за суб'єктивно значимими об'єктивними показниками, а також поведінкову, соціальну і біологічну (емоційну) складові.

**Висновки.** Таким чином за аналізом підсумкових результатів диференційно-інтегральної оцінки професійного стресу обстежуваних трьох груп за показником об'єктивних і суб'єктивних чинників визначено такі закономірності, а саме:

- по перше, кореляційний аналіз взаємозв'язків результатів анкети «Диференційно-інтегральна оцінка професійного стресу» в системі «людина – техніка» з прямими показниками методик стресостійкості з їхньою кореляційною вагою свідчать про інформативність показників авторської методики визначення професійного стресу і необхідність, що дає змогу рекомендувати її для використання діагностики рівня професійного стресу.

- подруге, з'ясовано, що за інтегральною оцінкою професійний стрес у групі початківців виражений на рівні вищому за середній, у групі професіоналів – на вищих показниках середнього рівня, і у групі кваліфікованих фахівців його вираженість найнижча – на низьких цифрах середнього рівня.

- по третє, визначено, що за диференційно-інтегральним показником вираженості професійного стресу на високому і вищому за середній рівень спостерігається в усіх групах обстежуваних за такими суб'єктивно значимими об'єктивними компонентами як соціально-економічні умови і зовнішні чинники.

- по четверте, за суб'єктивними чинниками найбільш виражений професійний стрес виявився у обстежуваних початківців і професіоналів за соціальними, поведінковими та емоційно-вольовим компонентами.

- по п'яте, інтегральна оцінка професійного стресу свідчить про те, що профілактичні заходи за об'єктивними компонентами необхідно спрямовувати суб'єктивно значимі соціально-економічні умови, що включають низький

рівень соціальної захищеності, матеріальних і мотиваційних стимулів, високий рівень соціальної напруженості, сімейно-побутові негаразди чи захворювання рідних і близьких.

За суб'єктивними чинниками профілактичні заходи мають бути спрямовані на поведінкові, соціальні, емоційно-вольовий і психологічні компоненти, що виявились у високому рівні нервово-психічної напруги, негативному мисленні, недостатньому рівні реальної і потенційної соціальної підтримки, підвищеній емоційній чутливості, тривожності та негативними копінг-стратегіями додання стресогенних ситуацій.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Александровский Ю. А. Пограничные психические расстройства / Ю. А. Александровский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 576 с.
2. Бодров В. А. Психологический стресс: развитие учения и современное состояние проблемы / В. А. Бодров. – М. : Ин-т психологии РАН, 1995. – 128 с.
3. Загрядский В. П. Методы исследования в физиологии труда / В. П. Загрядский, З. К. Сулимо-Самуйлло. – Л. : ВМедА, 1991. – 269 с.
4. Караяни А. Г. Приемы психической саморегуляции / А. Г. Караяни. – М., 1992. – 36 с.
5. Кабаченко Т.С. Методы воздействия и психология безопасности личности, общества, государства. Аспект-Пресс, 2003. – 179 с.
6. Клименко В.В. Психофізіологічні механізми праксису людини. Монографія / В.В. Клименко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 640 с.
7. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов.– Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
8. Коженевські Л.Ф., Серіков Я.О. Безпека життєдіяльності – секюрітологія. Проблеми. Завдання. Шляхи вирішення: монографія: в 2-х ч. Харк.нац. акад. міськ. Госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 342 с.
9. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / О. М. Кокун. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.
10. Крайнюк В.М. Психологія стресостійкості. – К. : Ніка-центр, 2009. – 406 с.
11. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. – К. : Ельга ; Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
12. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
13. Лебедев В.И. Экстремальная психология. Психическая деятельность в технических и экологических замкнутых системах: – М. :ЮНИ-ТИ-ДА-НА, 2011 – 375 с
14. Максименко С. Д. Метод дослідження особистості / С. Д. Максименко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №7. – С. 1–8.
15. Марищук В. Л. Методы оценки функциональных состояний и работоспособности / В. Л. Марищук ; сост. и общ. ред. Л. В. Куликова // Психические состояния. – СПб : Питер, 2000. – С. 105–109.



16. Миронець С. М. Організаційно-методичні засади психофізіологічного забезпечення фахівців аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в екстремальних умовах / С. М. Миронець // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Міленіум, 2003. – Т. V. : Психофізіологія. Медична психологія. Генетична психологія. – ч. 2. – С. 125–129.

17. Миронець С. М. Негативні психічні стани рятувальників в умови виникнення надзвичайних ситуацій. Монографія./С. М. Миронець, О. В. Тіщенко. “Видавництво” “Август Трейд” ,Київ, 2007 р. – 168 с

18. Перелигіна Л. А. Закономірності структурні організації серцево-судинної системи в умовах дії на організм різних видів опромінення: автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора біол. наук : 03.00.11 «Цитологія, клітинна біологія та гістологія»/ К. : 1996. – 36 с.

19. Тімченко О. В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): Дис. д-ра психол. наук : 19.00.06. – Х. : Нац. ун-т внутріш. справ, 2003. – 427 с.

20. Щербатих Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. – СПб.: Питер, 2006 – 256 с.

## УДК 159.9

*Косолапов О. М., начальник сектору психологічного забезпечення НУЦЗУ*

### **ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ СТРАХІВ У НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ОРС ЦЗ ДСНС УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ КОРОТКОСТРОКОВИХ МЕТОДІВ ПСИХОТЕРАПІЇ**

У статті розглянуто підхід до розробки корекційної програми професійних страхів, притаманних начальникам караулів аварійно-рятувальних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, який ґрунтується на основі короткострокових методах психотерапії.

*Ключові слова:* професійна діяльність, страх, професійний страх, короткостроковий стратегічний підхід до психокорекції страхів.

В статье рассмотрен подход к разработке коррекционной программы профессиональных страхов, присущих начальникам караулов аварийно-спасательных подразделений Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям, который основывается на краткосрочных методах психотерапии.

*Ключевые слова:* профессиональная деятельность, страх, профессиональный страх, краткосрочный стратегический подход к психокоррекции страхов.

**Постановка проблеми.** Проблема впливу негативних наслідків професії на особистість періодично виникає у фокусі уваги дослідників, але й дотепер залишається актуальною й недостатньо розробленою, - зокрема практично відсутні психологічні дослідження щодо психокорекції страхів у рятувальників, які пов'язані з виконанням професійних обов'язків.